

Dôvodová správa

A. Všeobecná časť

Na Slovensku je dlhodobo identifikovaná medzera v oblasti podpory rodiny najmä v poskytovaní bezplatného a dostupného odborného, osobitne psychologického poradenstva pre jednotlivcov, páry a rodinu. V súčasnej náročnej situácii rodín sa táto potreba ešte viac zvýraznila a je nevyhnutné utvoriť podmienky na realizáciu cielených projektov zameraných na poskytovanie bezplatného poradenstva zameraného na prevenciu vzniku duševných porúch vrátane psychologického poradenstva a iného odborného poradenstva pre jednotlivcov, páry a rodiny.

Slovenská republika patrí medzi niekoľko krajín EÚ, ktoré ešte neposkytujú nadmerne zadlženému obyvateľstvu bezplatné dlhové poradenstvo. Vysoko rozvinuté systémy dlhového poradenstva existujú v súčasnosti okrem iných krajín EHP najmä v nasledujúcich 14 krajinách: v Nemecku, Rakúsku, Francúzsku, Holandsku, Luxembursku, Dánsku, Švédsku, Fínsku, Islande, Írsku, Poľsku, Českej republike, Švajčiarsku, Veľkej Británii a postupne sa budujú a rozvíjajú v Rumunsku a v ďalších krajinách. V marci 2017 sa Európska komisia vo svojom akčnom pláne Consumer Financial Services Action Plan zaviazala vykonať účinné kroky proti nadmernému zadlženiu obyvateľstva. V rokoch 2008 a 2013 Európska komisia publikovala dve rozsiahle štúdie o nadmernej zadlženosti domácností, z ktorých v oboch prípadoch vyplynulo, že personalizované dlhové poradenstvo patrí medzi najúčinnšie nástroje, ktorými sa dá čeliť nadmernému zadlžovaniu. Dňa 10.10.2018 sa z iniciatívy eurokomisárky pre spravodlivosť, spotrebiteľské veci a rodovú rovnosť stretlo v Bruseli Fórum záujmových skupín k dlhovému poradenstvu (Stakeholders Forum on Debt Advice), na ktorom zástupcovia z odvetvia finančných a dlhových služieb, dlhový poradcovia, charity, spotrebiteľské organizácie, experti z oblasti verejnej správy a akademickej sféry vyjadrili potrebu výmeny skúseností v tejto oblasti a konštatovali, že dlhové poradenstvo je win-win riešením pre dlžníkov aj veriteľov a súčasne prináša pozitívny sociálny aj ekonomický dopad. Európska komisia sa zaviazala ďalej pracovať na dostupnosti dlhového poradenstva v členských štátoch a vytvárať súbor nástrojov na pomoc tým, ktorí takéto dlhové poradenstvo budú poskytovať, ako aj propagovať v rámci EÚ, budú budovať jeho programy a kapacity a podporia výmenu skúseností z dlhového poradenstva v rámci EÚ.

Podľa štatistického zisťovania o príjmoch a životných podmienkach domácností EÚ SILC 2019 publikovaného EUROSTAT-om je na Slovensku 11,9% ľudí ohrozených chudobou (638 009 ľudí), t. j. majú príjem pod 60% mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu v SR. EÚ SILC 2019 poukazuje na fakt, že 178 927 domácností platí len s veľkými ťažkosťami zvyčajné výdavky, 498 927 domácností veľmi finančne zaťažuje platenie celkových nákladov na bývanie a cca 117 754 domácností veľmi finančne zaťažuje splácanie pôžičiek, leasingov a nákupov na splátky.

Analýzy z činnosti dlhových poradní v rôznych krajinách ukázali, že každé euro vložené štátom do fungovania bezplatného dlhového poradenstva prináša návratnosť 3 až 5,30 eur dôsledkom zníženia sociálnych dávok pre nadmerne zadlžených, zvýšenia miery ich zamestnanosti, prijatím dlhodobého (stabilného) a lepšie plateného zamestnania klientom (dôsledkom eliminácie jeho obáv z exekúcie jeho príjmov a pod.). Zároveň zahraničné analýzy ukazujú, že vybudovanie naozaj prepracovaných a kvalitných procesov dlhového poradenstva (najmä s dôrazom na emaily a chatbot) umožňuje následne znížiť náklady poskytovania dlhového poradenstva na jednu tretinu, čo si však vyžaduje nastavenie myslenia

klientov tak, aby tieto metódy poradenstva akceptovali. Výskumy z Veľkej Británie ukazujú, že s dlhovým poradenstvom je celkovo spokojná veľká väčšina klientov (61% deklaruje, že im dlhové poradenstvo pomohlo oddlžiť sa, 85% deklaruje, že získali užitočné informácie). Staršie výskumy z Nemecka poukazujú na fakt, že suma dlhov klientov klesla celkovo až o 33%.

Realizácia projektov zameraných na poskytovanie bezplatného dlhového poradenstva vytvorí priestor na prevenciu vzniku nadmerného zadlženia obyvateľstva a intervencie v prípade, ak už nadmerné zadlženie vzniklo. Nadmerné zadlženie (stav, kedy jednotlivec alebo domácnosť už ďalej nedokáže sám/sama manažovať svoje dlhy a splácať ich, pričom často upadá do dlhovej špirály a následne aj do exekúcie, či osobného bankrotu a dostáva sa svojimi postojmi do následnej sociálnej izolácie), vzniká najmä v dôsledku straty príjmu zo zamestnania, podnikania, ako následok rozvodu, separácie alebo ako následok choroby svojej či člena domácnosti, ktorá si buď vyžaduje nákladné liečenie alebo si vyžaduje mieru starostlivosti o chorého, ktorá neumožňuje zotrvať v zamestnaní či podnikaní.

Cieľom tohto špecifického poradenstva nie je len pomôcť jednotlivcovi zbaviť sa dlhov, ale zmeniť jeho celkové postoje, správanie, úroveň jeho individuálnej finančnej gramotnosti a rozpočtovej zodpovednosti tak, aby opakovaniu nadmerného zadlženia aktívne predchádzal. Hoci je zrejmé, že toto sa nepodarí vo všetkých prípadoch a pre určité percento klientov bude poradenstvo ukončené neúspechom buď preto, lebo úroveň ich zadlženia a potenciál príjmov nedávajú žiaden výhľad na primerané zníženie zadlženia, alebo kvôli jeho postojom, keď si ani pri maximálnej snahe poradcu klient neuvedomuje rozsah a obsah svojho problému a nespolupracuje s poradcom.

Na rozdiel od bezplatných dlhových poradní, ktoré na Slovensku nemajú históriu, má Slovensko dlhodobú históriu a dobré skúsenosti v rozmanitých poradensko-psychologických systémoch v rôznych oblastiach (rezort školstva, zdravotníctva, atď.), vrátane manželského a predmanželského poradenstva, či poradensko-psychologických služieb pre jednotlivca, pár a rodinu. Prvá manželská a predmanželská poradňa vznikla na Slovensku už v r. 1971 v Bratislave a sieť manželských a predmanželských poradní bola dobudovaná v polovici 80-tych rokov (zákonom č.100/1988 Sb. o sociálnom zabezpečení, bolo vymedzené ich postavenie v rámci siete sociálnych služieb). Zákonom č. 543/1990 Zb. o orgánoch štátnej správy sociálneho zabezpečenia boli v r. 1990 tieto poradne nahradené Centrom poradensko-psychologických služieb pre jednotlivca, pár a rodinu, ktoré bolo zrušené v roku 2005 (zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kurately a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) a jeho pracoviská sa stali súčasťou orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v podobe referátov poradensko-psychologických služieb už s obsahom zmeneným na účely výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately ako súčasť výkonu týchto opatrení pre dieťa a jeho rodinu.

Napriek zrejmemu pozitívu takéhoto kroku v prospech ochrany detí ostáva systémovo nedoriešená oblasť prevencie duševných chorôb vrátane odborného, najmä psychologického poradenstva pre jednotlivcov, páry a rodiny, ktoré nie sú klientmi orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, teda poradenstva pre každého jednotlivca, rodinu, rodičov, manželov - klienta, ktorý potrebuje pomoc a hľadá spôsoby, ako sa orientovať vo svojich problémoch, ktorý sa cíti nekomfortne v dôsledku osobnostného, sociálneho a spoločenského rozpoloženia. Zjednodušene povedané poradenstvo pre klientov, ktorí cítia, že potrebujú pomôcť, o pomoc sa uchádzajú z vlastného rozhodnutia a odborná pomoc im je nedostupná

o.i. aj z finančných dôvodov. Osobitne je treba zdôrazniť, že cieľom nie je poskytovanie zdravotnej starostlivosti, ale poskytovanie psychologického a iného odborného poradenstva zdravej populácii, čo je vyjadrené tak cieľovou skupinou (jednotlivec, pár, rodina – t. j. nie pacient), ako aj samotným preventívnym zameraním (účelom je duševným chorobám predchádzať nie ich liečiť, resp. poskytovať následnú starostlivosť).

Významným dôvodom navrhovanej zmeny je, že aktuálna pandemická situácia ešte viac zdôraznila absenciu poradenstva ako prevencie duševných porúch. Odborníci z oblasti duševného zdravia upozorňujú na dôsledky sociálnej izolácie, straty zamestnania, samotného ochorenia COVID-19, rôznych foriem prežívania aktuálnej situácie (obavy, strach stres...) na duševné zdravie. Podľa online prieskumu Inštitútu pre výskum práce a rodiny, ktorý trval od polovice mája 2020 do konca júna 2020 bolo počas (prvej vlny) pandémie v pomerne veľkom strese asi 19,4 % respondentov a respondentiek a v určitej miere stresu skoro polovica, resp. 48,3 %, „Najviac nespokojných so životom” bolo 14,3 % respondentov a respondentiek a 39,8 % bolo „skôr nespokojných” so životom. Až necelých 70 % respondentov a respondentiek sa počas pandémie ako jej dôsledok cítilo vyčerpane, dve tretiny, resp. 57,4 % sa cítilo depresívne a 41,9 % beznádejne. Zvýšené napätie v domácnosti zažilo až 41,7 % respondentov a respondentiek, zvýšenie konfliktov až viac ako štvrtina, resp. 26,9 %, a partnerské násilie 1,2 %. (Dostupné: [Prieskum životnej situácie počas pandémie COVID-19 \(gov.sk\)](https://www.mpsvr.gov.sk/)). Vzhľadom na pretrvávajúcu pandemickú situáciu je potrebné aj v pôsobnosti rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny hľadať všetky možnosti riešenia a realizácia projektov zameraných na poskytovanie bezplatného poradenstva zameraného na prevenciu vzniku psychických porúch utvorí podmienky na rozvoj dôležitého a zároveň nedostatkového opatrenia podporujúceho zvládnutie dôsledkov pandémie na jednotlivcov, páry a rodiny a posilní skorú prevenciu duševných porúch a celkovo duševného zdravia.

Dôležitou skutočnosťou je tiež, že vláda SR uznesením č. 112 z 24. februára 2021 zriadila Radu vlády Slovenskej republiky pre duševné zdravie a schválila Štatút Rady vlády Slovenskej republiky pre duševné zdravie. V schválenom materiáli je o. i. vyslovene uvedené „Oblasť prevencie vzniku psychických porúch dlhodobo zaostáva za odporúčaniami OECD a Svetovej banky, čo sa prejavuje nedostatkom prevenčných programov a absentujúcej poradenskej siete pre dospelú populáciu.“. MPSVR SR prevzalo na seba úlohu zriaďovať Výbor pre primárnu prevenciu v oblasti duševného zdravia (konzultatívny, koordinačný a odborný orgán Rady vlády) a tento záväzok plánuje plniť nielen z pozície zriaďovateľa výboru, ale aj v zodpovedajúcej obsahovej rovine.

Navrhovanou právnou úpravou bude Ústrediu práce, sociálnych vecí a rodiny umožnené realizovať projekty zamerané na poskytovanie bezplatného poradenstva pre fyzické osoby pri riešení ich problémov s dlhmi a projekty zamerané na poskytovanie bezplatného psychologického poradenstva a iného odborného poradenstva pre jednotlivca, pár a rodinu, zameraného na prevenciu vzniku duševných porúch.

Návrh zákona nebude mať vplyvy na rozpočet verejnej správy, na podnikateľské prostredie, na životné prostredie, na informatizáciu spoločnosti, sociálne vplyvy, vplyvy na služby pre občana, ani vplyvy na manželstvo, rodičovstvo a rodinu.

Návrh zákona je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi a ostatnými všeobecne záväznými právnymi predpismi, ako aj medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná.